Opgave van eenige nieuwe en zeldzame soorten van Lepidoptera,

gevangen op een excursie door Zuid-Limburg van 22 tot 25 Mei 1920,

door

L. J. TOXOPEUS.

Gedurende de Pinksterdagen had ik het genoegen, een excursie, uitgaande van leerlingen van het Amsterdamsch Lyceum voor het entomologisch gedeelte te mogen leiden. Op den laatsten dag der excursie werden twee vlindersoorten gevangen, nieuw voor onze fauna, en omdat ook op vorige dagen zeer zeldzame species bemachtigd werden, nam ik het besluit, een en ander van onze resultaten te publiceeren. In totaal werden waargenomen 79 soorten Macrolepidoptera, waarvan, uitgezonderd van een enkele zeer verbreide soort, ook een of meer exemplaren zijn meegenomen. Een verslag van alle spec:es zou te veel ruimte imnemen, daarom zal ik mij beperken tot diegene, welke om een of andere reden vermelding waard zijn. Vooraf nog een algemeene opmerking: het zeer warme en vroege voorjaar heeft veroorzaakt, dat vele soorten minstens 14 dagen te vroeg zijn verschenen, zooals *Aporia crataegi* (25-V), *Zygaena trifolii* (24-V), *Cidaria procellata* (25-V), terwijl andere evenveel te vroeg hun grootste individuenrijkdom vertoonden: *Thanaos tages*. *Cidaria montanata*, en ten slotte weer andere om bovengenoemden tijd moeten verschijnen, maar nu reeds afgevlogen waren: *Melitaea aurinia*. *Pamphila palaemon*, *Panemeria tenebrata*, *Gonospileia glyphica*. *Phasiane petraria* etc. [1])

---

[1]) Alle namen zijn ontleend aan Seitz: Groszschmetterlinge der Erde Tl. I--IV.

Hetzelfde vervroegd verschijnen en reeds verdwenen zijn viel ook bij rupsen op: nog een enkel exemplaar van *Erannis defolaria* werd bij Eperheide gevonden, terwijl twee jaren geleden op 25 Mei alle meidoornhagen overvloedig met deze bezet waren; *Erannis aurantiara* was geheel verdwenen uit de boschjes; van *Trichiura crataegi* toefden de laatste nakomers in de heggen ten zuiden van Epen, waarvan het daar voor twee jaar op denzelfden tijd wemelde.

Bijzondere vangsten waren:

Erebia medusa F. 2 ♂♂ bij het Onderste Bosch, Epen, 25 Mei.

OCHSENH. I, 1, 273; H. S. I, 66, Fig. 170; HBN. 203-204; HEIN. I, 37; HOFM. 2e dr. 20, pl. 11 fig. 17; LAMP. 1907, 92, pl. 9 fig. 10, BERGE 1912, pl. 13 fig. 6 a, b, c, d (kleur veel te licht); TER HAAR 1e uitg. 32, SEITZ I, 100, pl. 35 rij f. ECKSTEIN I, 81, Taf. 11, fig. 3.

Het voorkomen van deze soort tot dicht bij de Zuidelijke grenzen van ons land maakte het waarschijnlijk, dat te eeniger tijd exemplaren, hetzij verwaaid, hetzij als echte indigenen op een daartoe geschikte plaats zouden worden aangetroffen. De vindplaats bij Epen komt geheel overeen met zulke bij Aken en in de Belgische Ardennen, en om verschillende redenen kan ik aannemen, dat deze soort een echte, zij 't ook zeer gelocaliseerde indigeen is. De voornaamste reden hiervoor is wel, dat een van de twee gevangen dieren volkomen gaaf is, en zeker op denzelfden morgen uit de pop gekomen.

Het eerste exemplaar werd door mij zelven waargenomen, langzaam vliegend langs de steile, zonnige boschrand, het was mij echter door het terrein onmogelijk dit te bemachtigen, ook wist ik nog niet, dat het een *Erebia* was. De langzame, weifelende vlucht kwam mij echter van geen onzer dagvlinders bekend voor. Dit eerste exemplaar werd gezien om 1 uur nm. (zomertijd). Het tweede stuk ving H. VLEMING, het derde werd door mij bemachtigd, beide nog geen half uur later.

Beschrijving: Beide ♂♂ zijn onderling sterk verschillend. Bij de groote fluctuatie, die de vleugelteekening vertoont volgens de bovengenoemde werken, is dit echter niets buitengewoons.

Boven- en ondervleugels zijn effen glanzig donkerbruin, dat bij overglijdend licht blauwgroen tot indigo iriseert. Voor den achterrand bevindt zich een rij van licht-roestbruine vlekken, min of meer tot een band versmolten. Hierin liggen de oogen.

Het eene exemplaar (I) bezit zes bruine tusschenadervlekken, waarvan vijf een zilvergekernd oog bezitten, op de bovenzijde der voorvleugels. De twee voorste oogen zijn grooter dan de overige. De onderzijde der voorvleugels geeft bij I samenvloeiing van de roestvlekken tot één continuë band en reductie van de kernvlekken tot vier, waarbij opmerkelijk is, dat vlek 4 van bovenaf aan de bovenzijde zeer groot, aan de onderzijde bijna verdwenen is. Op de bovenzijde der achtervleugels vijf roestvlekken, niet tot een band vereenigd, waarvan vier met gekernde zwarte vlek, terwijl aan de onderzijde reductie van de bruine vlekken heeft plaatsgevonden zonder dat de gekernde hierin deelden: dit in tegenstelling met de overeenkomstige voorvleugelvlekken.

Exemplaar II vertoont hetzelfde verschijnsel, maar de kleinere afmeting van de roestvlekken belet het ontstaan van een band. Op de bovenzijde der voorvleugels heeft II vier kleine roestvlekken, waarvan slechts drie met een gekernd oog. De achtervleugels missen één gele vlek met kernvlek aan den binnenrand.

Sprieten aan de bovenzijde zwartbruin, aan den onderkant geelwit met een oranje rand langs de binnenzijde van den sprietknop. Oogen zwart, met een in breedte wisselend dofbronzen segment aan de voorzijde. De lichte assymmetrie der vleugelteekening, zoo gewoon bij *Satyridae* en ook bij deze twee *Erebia*-ex. aanwezig, komt eveneens bij de oogen uit, ex. II bezit een volkomen zwart rechteroog.

Palpen aan de onderzijde zeer lang zwartbehaard, midden- en eindschenen met twee evenlange einddorens.

Ex. I heeft zwarte pooten, wit aan de onderzijde, ex. II heeft geheel zwarte pooten, met eenig wit aan het dij-scheengewricht.

Ex. I 41 mM., ex. II 38 mM.

Dit 2^e^ exemplaar nadert tot de var. *polaris* Stgr., afgebeeld Seitz I, pl. 35 rij g, door zijn geringe grootte en door

de reductie van vlekken. Deze var. vliegt in Noord-Europa. Het is niet verwonderlijk, dat aan de Noordgrens van het vlieggebied in Midden-Europa overgangsvormen zullen worden aangetroffen.

Voor beschrijving van rups en verdere aanvulling verwijs ik naar Seitz en Berge.

Melitaea athalia ROTT., 1 ♂ bij het Onderste Bosch, Epen, 25 Mei. Ook dit is een zeer vroegtijdige vangst.

Lycaena semiargus ROTT., 4 ♂♂, 1 ♀, bronnen van de Eyserbeek, bij Eys, 24 Mei. Alle ♂♂ en ook het ♀, bezitten rudimentaire randvlekken aan de achterzijde der vleugels, gelijk SNELLEN beschreef in T. v. E. XXX, 204.

Hesperia malvae L., 1 ♂ bij het Onderste Bosch, Epen, 25 Mei. Vgl. OUDEMANS, T. v. Ent. XLVIII, 19, pl. 5, fig. 14. Het ex. vertoont overgang naar ab. *taras* BGSTR. en komt nagenoeg overeen met het beschreven en afgebeelde exemplaar uit de coll. OUDEMANS, alleen is meer wit op de onderzijde der achtervleugels aanwezig.

Acidalia marginepunctata GOEZE, 1 ♀ op licht, Valkenburg, 23 Mei.

Anaitis plagiata L., 1 ♀, ravijn aan den Veeweg bij Geulem, 24 Mei (M. VERRIJN STUART).

Calocalpe cervinalis SCOP. (syn. *Eucosmia certata* HBN.), 2 ♀♀ op licht, Valkenburg, 22 Mei.

Tot dusver is deze soort alleen waargenomen te Apeldoorn en van die plaats meermalen in het T. v. E. vermeld.

De heer H. A. DE VOS TOT NEDERVEEN CAPPEL deeelde mij echter mede, dat hij na de zomervergadering der Ent. Ver., te Valkenburg in 1911 gehouden, rupsen van deze Geometride bij Valkenburg uit Berberis vulgaris heeft geklopt. Daar die plant h. t. l. wild slechts in de duinen en Zuid-Limburg voorkomt, is vermoedelijk de vlinder oorspronkelijk te Apeldoorn met de voedselplant ingevoerd, en heeft hij zich daar later staande gehouden en uitgebreid.

De vangst van twee vlinders bevestigt de vroegere vondst van de rups door den heer DE VOS T. N. C.

Cidaria suffumata SCHIFF., 1 ♀ aan den rand van het Onderste Bosch bij Epen, 25 Mei.

W. V. 316; HBN., Tab. 59, Fig. 306; TR. VI, 2, 192; H. S. III, 169; HOFM., Raupen 241; Schmett. 204, pl. 68, fig. 13; LAMP. 234; BERGE 1912, 345, pl. 42, fig. 20; TER HAAR 283; SEITZ IV, 233, pl. 9 rij d; SOUTH, Moths. II, 178, 179, pl. 72, fig. 1-3; SPULER, Raupen N. T., 7, fig. 17.

Deze voor ons land nieuwe species kon ook reeds verwacht worden, in zooverre als de voedselplant van de rups (Galium) overal groeit. Ik vermoedde echter, dat ik hier te doen had met een *calcicole* soort, en dat het opkweeken van de rupsen, die op 7 Juni uit de door het ♀ afgezette eitjes slopen, groote moeilijkheden zou meebrengen. Op de plaats, waar ik het exemplaar ving, groeit Galium Mollugo var. erectum, even dieper in het bosch Asperula odorata zeer overvloedig. Galium verum, de voedselplant, die HOFMANN opgeeft, stond daar niet, maar werd wel onder Meersen door ons gezien. SPULER vermeldt ook „niedere Pflanzen" als voedsel.

Beschrijving: Het gevangen exemplaar is oud, maar leverde bij determinatie toch weinig moeilijkheden op.

Op het eerste gezicht gelijkt het sterk op *Lygris prunata* L. en het verschil ligt slechts in de generieke verschilkenmerken, in den vorm van het middenveld en in de lengte van het achterlijf.

Een tweede soort, waarmede *Cidaria suffumata* eenige overeenkomst vertoont, is *C. capitata* H. S. Bij deze springt echter de lichte band voor het middenveld met één groote tand uit, ook is de wortelwaartsche afzetting met 2 witte lijnen niet die van *C. suffumata*.

Door het vliegen is de bruine bestuiving en de franje verloren gegaan.

De kleur van wortelveld en middenveld is bruin, tusschen beide loopt een lichtere band, die wortelwaarts door een wit, aan den binnenrand gevorkt lijntje wordt begrensd, en aan de zijde van het middenveld door twee evenwijdige witte lijnen, waarvan de buitenste scherp wortelwaarts getand is in cel 1b, de middencel en op de costa. In het middenveld staat een langwerpige zwarte middenvlek, daarachter is flauw

een gegolfde donkere lijn te zien. Wortelwaarts springt het middenveld met twee groote stompe tanden uit in cel 2 en 3, en nogmaals vrij sterk in cel 6 met een stompen hoek. In 1a en 1b is het veld gekarteld. Het wordt franjewaarts begrensd door drie witte dwarslijnen. De franjelijn bestaat uit witte halve maantjes, waarvan die in cellen 4, 5 en 6 franjewaarts een donker stipje bevatten.

Een eenigszins gebroken witte lijn deelt de vleugelpunt, en is aan de onderzijde zwart begrensd. Deze begrenzing vervloeit langzaam naar onderen. Boven de hoekdeellijn vervolgt zich de franjelijn.

Op een donkerbestoven wortelveld, waarin een fijne middenstip staat, volgt een lichtere band op de lichtgrijze achtervleugels. De buitenrand is weer iets donkerder. De achterzijde der vleugels is zeer weinig geteekend, vuilwit. De donkere bovenzijde schemert door. De middenstippen zijn duidelijk.

De achtervleugels zijn gerekt van vorm, als bij *Lygris*, maar het lichaam bereikt den achterrand dezer vleugels niet.

De eieren zijn elliptisch, lichtgeel getint, vetglanzig. Eenigen tijd na het leggen vertoonde zich op eene zijde een indeuking. De oppervlakte is fijn gekorreld, zonder bepaalde teekening. De rupsen verlaten het ei aan den top.

De rupsen in het eerste stadium zijn bij het verlaten van hun ei relatief kort en breed, lengte ± 3.1 mM.; ze zijn beenwit gekleurd, spaarzaam behaard. Het darmkanaal schemert donker door.

Als proefvoedsel gaf ik verschillende Rubiaceae, t. w. Galium Mollugo var. erectum en var. elatum, Rubia tinctorum, Asperula odorata, welke meer of min alle werden gegeten.

Mijn veronderstelling, dat de rupsen planten van kalkgrond voor goede ontwikkeling noodig hadden, is onwaar gebleken. Waarom de vlinder hier dan ook niet méér voorkomt, is voorloopig onopgehelderd, ook in Engeland is zij volgens SOUTH zeer locaal.

De rupsen waren zeer traag en aten 's nachts, zij namen bij voorkeur Galium Mollugo var. elatum, zoowel bladeren als bloemen. In rust buigen ze den kop tegen de voorpooten. Op 7 Juni kwamen de eersten uit het ei, deze vervelden 14, 18 en 23 Juni en verpopten op 1 Juli, de laatste volgde 4 Juli.

Voor beschrijving van de volwassen rups verwijs ik naar de genoemde handboeken, een afbeelding geeft SPULER in zijn Nachtragetafel 7, fig. 17, iets te donker en niet zoo fijn, dat de gele lijntjes en vlekjes, die de grondkleur verlevendigen, zichtbaar zijn.

Als bijzonderheid nog dit: wanneer men den kop met geringe vergrooting beziet, vallen aan weerszijden vier ocellen op, glanzige zwarte knobbeltjes; één van deze blijkt echter bij sterker vergrooting het voetstuk te zijn van een enkelvoudig haar.

De rups verpopt tusschen mos tegen den grond in een los spinseltje. De pop is helderbruin, glanzig en bezit een vrij lange achterlijfsspits. Eind September waren de meeste poppen verkleurd, een bewijs, dat de vlinder zich reeds ontwikkeld heeft. Deze brengt aldus in de pop opgesloten den winter door.

Cidaria affinitata STEPH., 1 ♂ Geulem 22 Mei.

TER HAAR vermeldt als vliegtijd Juni en Juli. Het gevangen exemplaar is reeds afgevlogen!

Horisme vitalbata SCHIFF., 1 ♂ bij St. Pieter, 22 Mei (H. VLEMING).

Boarmia extersaria HBN. (syn. *luridata* BKH.), 1 ♀ bosch op den Eyserberg, 23 Mei (H. VLEMING).

Dit exemplaar bezit niet de geelachtige grondkleur, maar is grijs, zeer donker besprenkeld, zoodat de witte vlek scherp afsteekt.

Chiasma clathrata L. Geulem 23, Eyserberg 24, Onderste Bosch van Epen 25 Mei. Telkens tegen d r o g e grashellingen. Vgl. TER HAAR, pag. 344.

Endrosa irrorella CL., 2 ♀♀ Holle weg van station Wylre naar den Eyserberg, en den spoordijk bij Eys, 24 Mei (gev. door H. VLEMING en mijzelf).

Het vroegste exemplaar in de coll. DE VOS T. N. C. is gedateerd 15 Juli. Een van de gevangen exemplaren is reeds tamelijk oud!

Behalve bovengenoemde werden nog verschillende soorten waargenomen, die hoofdzakelijk tot de Zuid-Limburgsche fauna behooren, of alleen daar algemeen zijn, zooals *Pseudopanthera macularia*, maar die om hun geregelde, talrijke aanwezigheid nadere vermelding overbodig maken. Anders zou dit worden, indien mijn doel was een zoo volledig mogelijke lijst van Zuid-Limburgsche Lepidoptera te geven. Hiertoe is de tijd, dien ik daar doorbracht, te kort en het afgezochte terrein veel te klein geweest. Dat ik in dien korten tijd reeds zulke mooie resultaten kon boeken, heb ik voor een groot deel aan mijn jeugdige, enthousiaste medewerkers te danken. Aan den heer H. A. DE VOS TOT NEDERVEEN CAPPEL breng ik mijn dank voor de welwillendheid, waarmede hij mij inzage in zijn collectie en boekerij verleende, waardoor mij de determinatie en vergelijking der soorten zeer vergemakkelijkt werd.